

تأثیر سرمایه اجتماعی در احساس امنیت اجتماعی دانشجویان

حمید دهقانی^۱، فاطمه اکبرزاده^۲، علی نظرمنصوری^۳

تاریخ دریافت: ۹۱/۱۱/۱۶ تاریخ پذیرش: ۹۱/۱۲/۰۱

چکیده

افزایش انحرافات، آسیب‌های روانی و رفتارهای پرخطر دانشجویان در سال‌های اخیر حاکی از وجود ترس و نگرانی و نبود احساس امنیت در آنهاست. نیاز به امنیت در واقع یکی از نیازهای اصلی انسان است و از آنجا که سرمایه اجتماعی حاصل اعتماد و پیوندهای اجتماعی و زمینه‌ساز رفتار هنجارمند است می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در احساس امنیت اجتماعی و بالطبع کاهش آسیب را در پی داشته باشد. از سویی احساس امنیت دانشجویان به عنوان قشر در حال تحصیل و اثرگذار در آینده جامعه، از اهمیت بسزایی برخوردار است. از این رو هدف از تحقیق حاضر، بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی در احساس امنیت اجتماعی دانشجویان است.

روش تحقیق پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق، کلیه دانشجویان دانشگاه مازندران هستند. بدین منظور نمونه‌ای ۴۰۰ نفری از دانشجویان به صورت نمونه‌گیری طبقه‌ای چند مرحله‌ای تصادفی انتخاب شده‌اند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی می‌باشد.

یافته‌های توصیفی نشان دادند که میزان سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان در حد متوسط رو به پایین قرار دارد و بیشترین میزان دانشجویان دارای احساس امنیت اجتماعی در حد پایین و متوسط هستند. همچنین یافته‌های تحلیل دو متغیره حاکی از آن است که هیچ کدام از متغیرهای زمینه‌ای جنسیت، وضعیت تأهل، سن و تحصیلات با احساس امنیت اجتماعی دارای رابطه معنی‌دار نمی‌باشند؛ اما سرمایه اجتماعی و هر سه بعد آن ارتباط اجتماعی، مشارکت اجتماعی و دو خرده‌مقیاس آن (مشارکت رسمی و غیر رسمی)، اعتماد اجتماعی و سه خرده‌مقیاس آن (اعتماد تعمیم یافته، اعتماد بین شخصی و اعتماد نهادی) با احساس امنیت اجتماعی دارای رابطه مستقیم و معناداری است.

نتایج به طور کلی نشان می‌دهد که اعتماد نهادی و ارتباط اجتماعی بیشترین تأثیر را بر احساس امنیت اجتماعی دارند و این دو متغیر مجموعاً ۳۷ درصد متغیر وابسته احساس امنیت اجتماعی را تبیین می‌کنند.

کلید واژه: امنیت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، ارتباط اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی

۱ - دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه اصفهان Dehghan_Hamid@yahoo.com

۲ - دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه اصفهان (نویسنده مسئول) Irاندokhtakbarzadeh@yahoo.com

۳ - دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه اصفهان nazarmansori@yahoo.com

مقدمه

امنیت اجتماعی به عنوان زیربنای رشد و شکوفایی انسان و جامعه، متأثر از شرایطی است که فرد در آن به سر می‌برد. بدون شک یکی از مباحث مهم دنیای امروز امنیت اجتماعی است. نیاز به امنیت، یکی از نیازهای اصلی انسان‌هاست. افرادی مانند مازلو، هرزبرگ و کارن هورنای، بعد از نیازهای زیستی، نیاز به امنیت را در جوامع انسانی در اولویت قرار داده‌اند. اهمیت نیاز به ایمنی، اطمینان و احساس امنیت در حدی است که در تعیین شخصیت نقش اساسی دارد و منظور از آن، داشتن امنیت و رهایی از ترس است و برای حفظ تعادل در جامعه، امری واجب تلقی می‌شود (سفیری، ۱۳۸۷: ۱۴۴؛ گلزاری، ۱۳۸۵: ۸۵). به همین ترتیب، احساس ناامنی در جامعه، موجب کاهش سطح بهداشت روانی شده و تحقق آن، سلب اعتماد اجتماعی را پدید می‌آورد. در چنین شرایطی، جامعه دچار گسست‌هایی در شبکه روابط اجتماعی می‌شود. مقوله اعتماد اجتماعی در میان دانشجویان شکننده‌تر است. به لحاظ هیجان‌ات خاصی که در دوره دانشجویی وجود دارد اعتمادها به سرعت شکل می‌گیرند و به سرعت می‌شکنند. این امر در ازدیاد آسیب‌های روانی و رفتارهای پرخطر دانشجویان تأثیرگذار است.

از سویی، امنیت اجتماعی به معنای فقدان ناهنجاری‌ها، آسیب‌های اجتماعی، جرم، جنایت، اعتیاد، خودکشی، فروپاشی خانواده و مانند آن است (تقی‌لو، ۱۳۸۵: ۲۴۰). احساس امنیت به مفهوم رهایی از ترس و خطر و احساس دوری از هر گونه تعهد، یکی از نیازهای اصلی و اساسی انسان‌ها از آغاز زندگی بوده است. وجود احساس امنیت در یک جامعه به همان اندازه مهم است که امنیت در جامعه. حتی بعضی از کارشناسان، احساس امنیت در یک جامعه را مهم‌تر از وجود امنیت در آن جامعه می‌دانند؛ زیرا ممکن است در جامعه‌ای امنیت به لحاظ پلیسی وجود داشته باشد، ولی فرد احساس امنیت نکند (ربانی، ۱۳۸۵: ۲۱۱).

از این رو، احساس امنیت اجتماعی برای آحاد جامعه از بسیاری از موضوعات دیگری که ممکن است مهم تلقی شود، ضروری تر است. در این میان، یکی از اصلی ترین مولفه‌هایی که احساس امنیت را ارتقاء می‌بخشد و جامعه را سالم، آرام و مطلوب می‌سازد، سرمایه اجتماعی است (راموز، ۱۳۸۳: ۸۸؛ به نقل از نادری و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۱). در واقع می‌توان گفت احساس امنیت اجتماعی، به مثابه پیامد مثبت و مطلوب، حاصل اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر زندگی فردی در قدم اول و زندگی جمعی به تبع آن است. (تقی لو، ۱۳۸۵: ۲۴۰)

سرمایه اجتماعی با فراهم ساختن زمینه نظارت و کنترل اجتماعی غیراقتدارآمیز بر فرد و جامعه پذیر ساختن وی که از مجرای احترام به عرف، سنت‌ها، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی حاصل می‌شود، از یک سو به معنادار ساختن زندگی اجتماعی برای فرد و زمینه‌سازی مشارکت مثبت و فعال وی در زندگی اجتماعی می‌پردازد و از سوی دیگر از جهت پیامدهای جمعی و عمومی، موجب سلامت کلی جامعه، پایداری و ثبات اجتماعی می‌شود (همان). در واقع، افزایش و انباشت سرمایه اجتماعی سبب پدید آمدن حسن نیت و اعتماد متقابل میان کنشگران می‌شود، همگرایی و همبستگی اجتماعی آنان را تقویت می‌کند با ایجاد رابطه‌ای پایدار و استوار زمینه همکاری گسترده آنها را برای تحقق هدف‌های مشترک فراهم می‌آورد (اجتهادی، ۱۳۸۶: ۵).

فقدان سرمایه اجتماعی مترادف با بروز انحرافات اجتماعی است. چون سرمایه اجتماعی وجود هنجارهای رفتاری مبتنی بر تشریک مساعی را منعکس می‌کند، انحرافات اجتماعی بالفعل بازتاب نبود سرمایه اجتماعی خواهد بود (اختر محقق، ۱۳۸۵: ۶۲؛ به نقل از ردادی، ۱۳۸۷: ۱۹۰). دورکهایم در تحلیل ریشه‌های بروز شرایط بی‌هنجاری در جوامع در حال گذار، به آثار و پیامدهای اجتماعی و سیاسی افول سرمایه اجتماعی اشاره کرده است (تقی لو، ۱۳۸۵: ۲۴۸). نژاد پرستی، پارتی بازی، آشناپروری، بی‌تفاوتی، تبعیض جنسی، طلاق، فروپاشی خانواده، افت تحصیلی، سوء استفاده جنسی، آدم‌کشی، اعتیاد، پخش مواد مخدر،

میزان پرخاشگری و درگیری‌های خیابانی، میزان مهاجرت، میزان دعاوی، میزان فرار از مالیات و میزان خودکشی از علائم فقدان سرمایه اجتماعی در جامعه هستند (اختر محقی، ۱۳۸۵: ۲۰؛ تحقیقی، ۱۳۸۵؛ به نقل از همان؛ بهزاد، ۱۳۸۱: ۴۹). دانشجویان به دلیل آنکه هم به لحاظ سنی و هم به لحاظ محیطی در معرض تغییرات زیادی قرار دارند؛ بنابراین در میان اقشار مختلف آسیب پذیرترند. ایجاد ارتباط اجتماعی یکی از مولفه‌های سرمایه اجتماعی است. دانشجویان با ورود به دانشگاه در ایجاد ارتباط با گروه‌های دانشجویی و هماهنگ شدن با ارزش‌ها و هنجارهای جدید دچار مشکل می‌گردند. نتیجه چنین امری بروز تعارض میان تابعیت از ارزش‌های خانوادگی یا ارزش‌های جدید دانشگاهی است. همه اینها عواملی هستند که احساس امنیت اجتماعی را در دانشجویان خدشه دار می‌سازند.

بدین ترتیب نقش سرمایه اجتماعی در تأمین احساس امنیت اجتماعی دانشجویان از جهت جلوگیری از بروز ناهنجاری‌ها و انواع جرائم اجتماعی و در کنار آن از جهت زمینه سازی مشارکت مثبت و فعال آنها در زندگی اجتماعی، اساساً از طریق تأثیرگذاری ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی در چگونگی رفتار آنها اعمال می‌شود (تقی لو، ۱۳۸۵). در مطالعه پیش رو تلاش خواهد شد ارتباط میان سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی مورد بررسی قرار گیرد. از این رو این تحقیق در پی پاسخ گویی به این سؤال است که آیا سرمایه اجتماعی و ابعاد آن بر میزان احساس امنیت اجتماعی دانشجویان تأثیرگذار است؟

پیشینه تحقیق

غلامرضا خوشفر (۱۳۸۲)، در تحقیقی با عنوان «بررسی مشارکت مردم در ایجاد، حفظ و گسترش امنیت اجتماعی» که از روش پیمایش بهره گرفته است، به این نتیجه می‌رسد که بین ویژگی‌های سن، سطح تحصیلات، وضعیت تأهل و موقعیت شغلی شهروندان و مشارکت آنها در ایجاد امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد (خوش فر، ۱۳۸۲: ۲۷۵-۲۹۵).

تقی لو (۱۳۸۵)، در مقاله ای به «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با امنیت اجتماعی» پرداخته است. به نظر او برای رویارویی با بحران امنیت اجتماعی، باید به حفظ و تقویت سرمایه اجتماعی از طریق تقویت جامعه مدنی در برابر سیاست‌های مداخله‌گر دولتی پرداخت.

صفری شالی (۱۳۸۶)، در مقاله پژوهشی به بررسی رابطه دو سازه «احساس امنیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی» می‌پردازد. نتایج آن نشان می‌دهند امنیت اجتماعی بالاترین ضریب همبستگی را با سرمایه اجتماعی دارد و در مدل یابی معادلات ساختاری مشخص شد که بالاترین ضریب مسیر را بر سرمایه اجتماعی داشته است. از طرف دیگر وجود و گسترش سرمایه اجتماعی خود باعث بازتولید امنیت اجتماعی می‌گردد و در صورت فرسایش هر یک، دیگری دچار فرسایش خواهد شد.

کریمی (۱۳۸۷)، مقاله‌ای را با عنوان «سرمایه اجتماعی و نقش کلیدی آن در ثبات امنیت اجتماعی» انجام داده است. او در این مقاله با رویکردی انتقادی، به توجه نداشتن به حفظ سرمایه اجتماعی در جامعه ایران و کاهش و فقدان سرمایه اجتماعی در جامعه‌ای که طی دو دهه گذشته، گریبان‌گیر انواع معضلات، بحران‌ها و تعارض‌های متعدد اجتماعی شده، پرداخته است.

ردادی (۱۳۸۷)، در مقاله‌ای به موضوع «سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی» پرداخته است. او در این مقاله می‌نویسد که در جامعه بیمار، روابط به شکلی در جریان است که اعتماد تولید نمی‌شود. انحرافات اجتماعی بالفعل بازتاب نبود سرمایه اجتماعی است. یکی از راه‌های مهم افزایش سرمایه اجتماعی در جامعه تقویت هنجارهای اجتماعی است. هنجارها موجب تقویت همیاری، انسجام بخشی و کاهش کنترل رسمی شهروندان می‌شود و به این صورت امنیت اجتماعی را تقویت می‌کند.

گودرزوند چگینی و حقی (۱۳۸۸)، به «نقش دانشگاه در سرمایه اجتماعی رویکردی به سوی امنیت اجتماعی» پرداخته‌اند. نتایج در این تحقیق نشان می‌دهند که سرمایه‌گذاری در آموزش عالی، منجر به توانایی و افزایش مهارت‌های دانشجویان به عنوان سرمایه اجتماعی

می‌شود که در قدرت تولید نمود پیدا می‌کند. این موضوع خود باعث افزایش تولید ملی، منطقه‌ای، توسعه اجتماعی و در نتیجه افزایش امنیت اجتماعی می‌شود و باید به عنوان یک برنامه ملی آن را تلقی کرد.

نوروزی و فولادی سپهر (۱۳۸۸)، تحقیقی را با عنوان «بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۱۵-۲۹ ساله شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن» انجام داده‌اند. نتایج آماری آزمون‌ها نشان می‌دهد که متغیرهای احساس امنیت، محل سکونت، پایگاه اقتصادی و اجتماعی و احساس نظم اجتماعی تأثیر مثبت، مستقیم و متغیر پایبندی مذهبی تأثیر منفی و معکوسی بر احساس امنیت اجتماعی زنان دارند.

نادری و همکاران (۱۳۸۸)، به «بررسی رابطه احساس امنیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی» پرداخته‌اند. نتایج تفسیری در این تحقیق بیانگر آن بود که هر چه میزان سرمایه اجتماعی در جامعه بیشتر باشد به همان میزان احساس امنیت بیشتر خواهد بود. در تحلیل نهایی شاخص اعتماد اجتماعی بیشترین همبستگی را با احساس امنیت اجتماعی نشان داده است.

پژوهش «بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی زنان شهر مشهد در سال ۸۶-۱۳۸۵ و عوامل مؤثر بر آن» عنوان تحقیقی است که مظلوم خراسانی و اسمعیلی (۱۳۸۹) آن را به انجام رسانده‌اند. نتایج این تحقیق نشان داده‌اند که مهم‌ترین عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی به ترتیب اهمیت عبارت‌اند از استفاده از وسایل ارتباط جمعی، نگرش به حجاب، طراحی شهری، تصور فرد از خود، خانه دار بودن و حمایت اجتماعی. این عوامل توانسته‌اند ۵۴ درصد واریانس متغیر وابسته را تبیین کنند.

نظری (۱۳۸۹)، به مقاله‌ای با عنوان «راه‌های مشارکت مردم در افزایش امنیت اجتماعی» پرداخته است. او در این مقاله می‌نویسد که در صیانت از امنیت اجتماع، طرق و روش‌های مختلفی اتخاذ می‌شود که یکی از آن طرق مشارکت مردم در افزایش امنیت اجتماعی است. برای افزایش مشارکت مردم در امنیت اجتماعی او راه‌های مختلفی را توصیه می‌کند.

نبوی و همکاران (۱۳۸۹)، پژوهشی را تحت عنوان «بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی» انجام داده اند. مهم ترین نتایج این پژوهش حاکی از آن بوده که متغیرهای گرایش به مشارکت در تأمین امنیت، تلقی از عملکرد پلیس و پایگاه اقتصادی- اجتماعی به صورت مستقیم و متغیر احساس محرومیت نسبی به طور معکوس بر احساس امنیت اجتماعی افراد تأثیر گذار هستند.

عنایت و همکاران (۱۳۹۱)، در پژوهشی به «مطالعه رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در میان جوانان ۱۵-۲۹ سال ساکن شهرهای شیراز و یاسوج» پرداخته اند. این پژوهش بر اساس تئوری گیدنز و روش پیمایشی انجام شده است. نتایج این تحقیق نشان داده است که احساس امنیت اجتماعی پاسخگویان بیشتر تحت تأثیر اعتماد قرار دارد تا محل سکونت آنها. همچنین اعتماد اجتماعی تعمیم یافته و نهادی، هر دو موجب افزایش احساس امنیت اجتماعی می شوند؛ اما تأثیر اعتماد نهادی بر افزایش احساس امنیت سیاسی و قضایی چندین برابر تأثیر اعتماد تعمیم یافته است. در نهایت اینکه میزان احساس امنیت عمومی و اقتصادی به همان اندازه‌ی اعتماد نهادی، تحت تأثیر اعتماد تعمیم یافته قرار دارد.

چارچوب نظری

یکی از منافع عمده حاصل از سرمایه اجتماعی، امنیت اجتماعی است. امنیت اجتماعی به معنای فقدان ناهنجاری ها، آسیب های اجتماعی، جرم، جنایت، اعتیاد، خودکشی، فروپاشی خانواده و مانند آن است. امنیت اجتماعی همچنین، به مثابه پیامد مثبت و مطلوب، حاصل اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر زندگی فردی در قدم اول و زندگی جمعی به تبع آن است. بدین ترتیب، هر چند اصطلاح امنیت اجتماعی، مفهوم امنیت برای اجتماع را مطابق با نگرشی کل گرایانه در ذهن متبادر می سازد؛ اما اساس مفهوم امنیت اجتماعی و وجه ممیز آن از امنیت عمومی و مانند آن، تأمین امنیت مادی و معنایی فرد است (تقی لو، ۱۳۸۵: ۲۴۰). به همین دلیل، احساس امنیت تلفیقی از عوامل فردی، روانی و اجتماعی تلقی می شود. امنیت، بعد عینی مسئله و احساس امنیت به عنوان بعد ذهنی تلقی می شود. احساس

امنیت نداشتن به دلایل متعدد پدید می‌آید. یکی از دلایل مهم احساس ناامنی، ممکن است به خاطر موقعیت و وضعیت خاص حاکم بر یک جامعه باشد و فرد به خاطر پاره‌ای از عوامل مغل امنیت در جامعه احساس ناامنی بکند. احساس امنیت در یک جامعه به احساس روانی شهروندان از میزان وجود یا وجود نداشتن امنیت در آن جامعه ناشی می‌شود و هر چه میزان فراوانی جرم بالاتر باشد، احساس امنیت در آن جامعه پایین‌تر است؛ اما گاهی این احساس امنیت نداشتن ممکن است ریشه روانی و فردی داشته باشد نه اجتماعی (کلاهیجان، ۱۳۸۲: ۱۳۴).

سرمایه اجتماعی به عقیده بوردیو حاصل جمع منابع بالقوه و بالفعلی است که نتیجه مالکیت شبکه بادوامی از روابط نهادی شده بین افراد و به عبارت ساده تر عضویت در یک گروه است (بوردیو، ۱۹۸۶: ۲۴۹). به عبارتی بوردیو سرمایه اجتماعی را در بر گیرنده روابط اجتماعی ارزشمند میان آدم‌ها می‌داند (ریترز، ۱۳۷۴: ۷۲۵)؛ بنابراین سرمایه اجتماعی جزئی از رابطه اجتماعی و در ذات آن نهفته است (اجتهادی، ۱۳۸۶: ۴). کلمن سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیم چون اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه یک اجتماع شده و در نهایت منافع متقابل آنها را تأمین خواهد کرد. از نظر وی اعتماد و ارتباط متقابل اعضا در شبکه‌ها به عنوان منابعی هستند که در کنش‌های اعضا موجود است (پورموسوی، ۱۳۸۱: ۱۶). او همچنین با اشاره به اهمیت قواعد هنجاری و حضور آن به عنوان عنصر ممنوع کننده در داخل شبکه‌های اجتماعی در برابر انحرافات اجتماعی، معتقد است که سرمایه اجتماعی این امکان را در جهت امنیت پروری در سطوح شبکه‌ای فراهم می‌سازد (کلمن، ۱۹۸۸: ۹۷). سرمایه اجتماعی در اثر کلاسیک جین جیکوب^۱ در ۱۹۶۱ با عنوان (مرگ و زندگی در شهرهای بزرگ آمریکایی) به کار رفته است (کیانی و میرزاپور، ۱۳۸۸: ۱۲۷). جاکوب در این خصوص توضیح داد که شبکه‌های اجتماعی فشرده در محدوده‌های قدیمی شهرها، صورتی از سرمایه اجتماعی را تشکیل

1 Jane Jacob

می دهند و در ارتباط با حفظ نظم و نظافت، وجود نداشتن جرم و جنایت خیابانی و دیگر تصمیمات درباره بهبود کیفیت زندگی به کار می روند (سعادت، ۱۳۸۵: ۱۷۴). بدین ترتیب می توان گفت تصور وضعیت امن اجتماعی در قالب شبکه های فشرده روابط اجتماعی به مثابه نوعی سرمایه ممکن شده و بدین ترتیب در شکل گیری مفهوم و تداول اصطلاح سرمایه اجتماعی مسئله ای تعیین کننده بوده است (تقی لو، ۱۳۸۵: ۲۴۸).

گیدنز نیز در یکی از آثارش با عنوان «دگردیسی صمیمیت» از نوعی سرمایه اجتماعی جدید با عنوان «رابطه ناب» یا رابطه به خاطر رابطه یاد می کند که در آن افراد، عاری از هر نوع وابستگی اقتصادی، سیاسی، ایدئولوژیک و غیره، صرفاً به خاطر مودت، دوستی، عشق متقابل و با هم بودن به تشکیل خانواده ای اقدام می کنند که در آن همفکری، همدلی، همکاری و اعتماد و احترام و بهره مندی و احساس لذت متقابل جای هر گونه نابرابری اجتماعی و تبعیض جنسیتی را می گیرد (گیدنز، ۱۹۹۲؛ به نقل از عبدالهی و موسوی، ۱۳۸۶: ۲۰۱). او همچنین، امنیت اجتماعی را شامل تمهیداتی جهت حفظ زندگی اعضای یک جامعه و سپس حفظ راه و روش زندگی آنها می داند (گیدنز، ۱۳۸۳: ۶۲۷؛ به نقل از آقایی و تیمورتاش، ۱۳۸۹: ۱۲). گیدنز (۱۳۷۷) معتقد است که مدرنیته احتمال خطر را در بعضی حوزه ها کاهش داده است؛ اما در عین حال خطرات و ناامنی های دیگری را جایگزین ساخته است. از جمله عوامل تهدید کننده شادمانی از نظر گیدنز عبارت اند از تهدیدهای خشونت آمیز ناشی از صنعتی شدن جنگ، متزلزل شدن ریشه های اعتماد به نظام های انتزاعی و احساس ناامنی و اضطراب وجودی (چلبی و موسوی، ۱۳۸۷: ۳۸). بدین طریق می توان گفت، اگر عدم احساس امنیت در بین تعدادی از مردم به وجود آید، خیلی سریع به صورت تصاعد هندسی در بین عموم مردم این احساس عدم امنیت شایع می شود و در نتیجه در سطح اجتماع گسترش می یابد و از این طریق احساس ناامنی و بی اعتمادی در بین مردم نسبت به همدیگر در سطح اجتماع به وجود می آید (غفاری و صفری شالی، ۱۳۸۸: ۹۲). کلاس افه نیز همسو با گیدنز، سرمایه اجتماعی را دربرگیرنده روابط انجمنی، اطمینان

به نهادها و اعتماد بین اشخاص و اقوام و خیرخواهی می‌داند و آن را به عنوان یکی از عوامل کارایی و توسعه اقتصادی، نظم و صلح جهانی، احساس امنیت و توسعه معرفی می‌کند (همان: ۲۰۳-۲۰۴). اعتماد، مدارا، همکاری، هم بستگی‌های گروهی و ارزش‌هایی چون ترحم، شفقت، دلسوزی، ایثار و نوع دوستی، مثال‌هایی برای نتایج مثبت یا کارنمودهای سرمایه اجتماعی هستند. اعتماد را می‌توان شاخص‌ترین نتیجه سرمایه اجتماعی دانست (پاتنام، ۱۹۹۵: ۶۷۸)؛ بنابراین از آنجا که اعتماد، پیش شرط هر تعامل اجتماعی مؤثر محسوب می‌شود و می‌تواند تعامل را از فرو غلطیدن در چاه رفتار نابهنجار بازدارد، باعث پیدایش آرامش و امنیت روانی می‌شود. در چنین شرایطی اعضای جامعه برای حرکت موفقیت آمیز اقتصادی، توسعه سیاسی و مشارکت اجتماعی با احساس امنیت شروع به فعالیت می‌کنند. اعتماد بین شخصی، امنیت را در محدوده کوچکی فراهم می‌کند، در حالیکه اعتماد عام و تعمیم یافته و اعتماد نهادی می‌تواند احساس امنیت عمومی تری را ایجاد کند تا اعضای جامعه در کلیه تعاملات اجتماعی خود با سازمان‌ها، دولت، نیروی انتظامی، نهادهای اقتصادی و سایر اعضای جامعه احساس امنیت و آرامش بکنند (گروسی و همکاران، ۱۳۸۶: ۲۸). در کنار اعتماد، مشارکت اجتماعی که از ابعاد دیگر سرمایه اجتماعی به حساب می‌آید تأثیر مهمی بر روی امنیت دارد. در حقیقت امنیت اجتماعی، برآیند تعامل و مشارکت همگانی کنشگران اجتماعی و در نتیجه یک تولید اجتماعی است که با میزان احساس مسئولیت و مشارکت اجتماعی ارتباط نزدیکی دارد. به این معنا که امنیت اجتماعی مقوله‌ای است که از طریق مردم و برای مردم ایجاد می‌شود (منظمی تبار، ۱۳۸۵: ۲۷).

درواقع، اهمیت سرمایه اجتماعی در کنار وضعیت روابط همسایگی در لایه‌های مختلف عامل مهمی در تبیین واریانس‌های احساس ناامنی در جامعه است. از این رو سرمایه اجتماعی یکی از فاکتورهایی است که نقش بسیار مهم تری از سرمایه فیزیکی و انسانی در جوامع داشته و در غیاب سرمایه اجتماعی و بدون آن پیمودن مسیر توسعه فرهنگی،

اقتصادی و امنیتی دشوار یا غیر ممکن است. ارزش‌های واحد می‌تواند به انسجام اجتماعی کمک کرده و در نتیجه نظم اجتماعی که زیربنای امنیت اجتماعی است فراهم کند، ضمن آنکه همان گونه که بیشتر اشاره شد، امنیت در همهٔ زمینه‌ها بدون مشارکت و همیاری مردم و اقشار مختلف جامعه امکان‌پذیر نیست؛ لذا فقدان یا کاهش سرمایه اجتماعی منجر به بروز معضلات، بحران‌ها و تعارضات متعدد اجتماعی می‌شود (امینی، ۱۳۸۶: ۱؛ به نقل از نادری و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۱).

از این رو، وجود سرمایهٔ اجتماعی عاملی در جهت ارتقای توسعه و فقدان آن منجر به انواع اختلال اجتماعی و رابطه‌ای می‌شود. منظور از اختلال رابطه‌ای، پایین بودن میزان چگالی روابط اجتماعی، قرینگی روابط اجتماعی، تعدد روابط اجتماعی، شدت روابط اجتماعی و تنوع هویت‌ها در روابط اجتماعی است. در شرایط اختلال رابطه‌ای، احترام متقابل اجتماعی و انصاف اجتماعی کاهش می‌یابد. این اختلال، استحکام اجتماع را خدشه‌دار می‌کند و آسیب‌پذیری فرد را افزایش می‌دهد؛ زیرا اختلال رابطه‌ای می‌تواند به انزوای اجتماعی، یأس، احساس عجز، و انفعال‌گرایی منجر شود. بدون تردید انزوای اجتماعی افراد را از مشارکت غیر رسمی و رسمی در جامعه محروم می‌سازد، مبادله اجتماعی و دلبستگی اجتماعی را کاهش می‌دهد، موجب تضعیف یا قطع روابط و مبادلات گرم و همچنین روابط گفتگومانی می‌شود (هاشمیان‌فر، ۱۳۸۶: ۱۸۵) به تعبیری، سرمایهٔ اجتماعی نوعی ویژگی تسهیل‌کنندگی در روابط اجتماعی دارد. وجود سرمایه اجتماعی در ساختارهای اجتماعی باعث می‌شود محیطی خلق شود تا در آن امنیت بیشتری برقرار شود به نحوی که انسان‌ها از آرامش برخوردار شده و در روابط تعاملی خود با دیگران با کمترین اصطکاک تنش‌های خود را برطرف کنند (متولی، ۱۳۸۴؛ به نقل از نادری و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۸). نقش سرمایه اجتماعی در تأمین امنیت اجتماعی چه از جهت جلوگیری از بروز ناهنجاری‌ها و انواع جرائم اجتماعی و به تبع و در کنار آن از جهت زمینه‌سازی مشارکت مثبت و فعال فرد در زندگی اجتماعی، اساساً از طریق تأثیرگذاری

ارزش ها و هنجارهای اجتماعی در چگونگی رفتار افراد اعمال می شود (تقی لو، ۱۳۸۵: ۲۴۰). بررسی ها در زمینه وجود رابطه بین سرمایه اجتماعی و میزان جرایم در ایران نیز نشان می دهد که هر چه علاقه افراد به جامعه، اعتماد اجتماعی، داشتن روابط متقابل با دیگران و حس کمک و همیاری نسبت به دیگران در فرد زیاد باشد، به همان میزان از ارتکاب جرائم توسط افراد در جامعه کاسته می شود (چلبی و مبارکی، ۱۳۸۴: ۳۷). از سویی، سرمایه اجتماعی با فراهم کردن فضای اعتماد، همکاری بین گروههای اجتماعی را امکانپذیر ساخته و همین همکاری گروهها و اعتماد بین آنها باعث می شود که منافع همگانی مانند امنیت اجتماعی فراهم شده و هزینه های نظارت نهادهای رسمی کاهش یابد (فیروزآبادی، ۱۳۸۳: ۲۰۳؛ به نقل از نادری و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۳).

فرصیه های تحقیق

سرمایه اجتماعی دانشجویان بر احساس امنیت اجتماعی آنها تأثیر دارد. ابعاد سرمایه اجتماعی دانشجویان و خرده مقیاس های ابعاد سرمایه اجتماعی، مانند ارتباط اجتماعی، مشارکت اجتماعی (مشارکت رسمی و مشارکت غیر رسمی)، اعتماد اجتماعی (اعتماد تعمیم یافته، اعتماد بین شخصی و اعتماد نهادی) بر روی میزان احساس امنیت اجتماعی دانشجویان تأثیر دارد.

روش

روش پژوهش حاضر، پیمایشی است و جامعه آماری تحقیق، کلیه دانشجویان دانشگاه مازندران هستند که در نیمسال دوم تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ مشغول به تحصیل بوده اند. بر اساس آمار به دست آمده از اداره آموزش دانشگاه مازندران، مجموع دانشجویان دختر و پسر این دانشگاه در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ تعداد ۸۳۴۷ نفر می باشند که با استفاده از فرمول کوکران جمعیت نمونه تحقیق ۳۶۷ نفر بدست آمد. به منظور جلوگیری از کاهش حجم نمونه، نمونه ای ۴۰۰ نفری از دانشجویان به صورت نمونه گیری طبقه ای چند مرحله ای متناسب انتخاب شدند. پرسشنامه ها با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار

گرفتند. ابزار جمع آوری داده‌ها در این مطالعه پرسشنامه سرمایه اجتماعی (محقق ساخته) و پرسشنامه احساس امنیت اجتماعی (محقق ساخته) است.

در این تحقیق احساس امنیت اجتماعی متغیر وابسته تحقیق است و برای سنجش آن از ۶ گویه بدین نحو استفاده شده است که نسبت به هر یک از موارد زیر چقدر احساس امنیت می‌کنید: (فضای عمومی شهر، عملکرد نیروی انتظامی و پلیس ۱۱۰، عملکرد قوه قضاییه، بیان عقاید خود در حضور مسئولین، توانایی مسئولان در انجام مسئولیت و نقد و بررسی عملکرد آنها و آزادی مشارکت در انتخابات). این گویه‌ها به صورت طیف لیکرت (اصلاً، خیلی کم، تا حدی، زیاد و خیلی زیاد) از صفر تا ۴ سنجیده شده و مجموعاً دامنه نمرات آن از صفر تا ۲۴ می‌باشد.

سرمایه اجتماعی متغیر مستقل تحقیق می‌باشد. در این پژوهش سرمایه اجتماعی به سه بعد مشارکت اجتماعی، ارتباط اجتماعی، اعتماد اجتماعی تقسیم شده است.

بعد مشارکت اجتماعی با ۱۶ گویه در دو بخش رسمی و غیر رسمی و با این پرسش که چه اندازه در گروه‌ها یا فعالیت‌ها مشارکت داشته‌اند، سنجیده شده و برای سنجش ارتباط اجتماعی نیز از ۸ گویه استفاده شده است. ارتباط اجتماعی نیز با این سؤال سنجیده شده که میزان روابط و احساس دوستی، صمیمیت و نزدیکی فرد را نسبت به اعضای خانواده، فامیل، دوستان، همسایگان، اهالی محله، افراد هم قوم و هم مذهب، همشهری‌ها و مردم ایران مشخص کنید. برای سنجش اعتماد اجتماعی نیز از ۲۵ گویه استفاده شده است. اعتماد اجتماعی نیز شامل سه بعد؛ اعتماد تعمیم یافته با ۲ گویه (۱. فکر می‌کنید به اکثریت مردم تا چه حد می‌توان اعتماد کرد؟ ۲. آیا اکثر مردم صادقند؟)، اعتماد بین شخصی با ۹ گویه (اعضای خانواده، فامیل و خویشاوندان، همسایگان، دوستان و ...) و اعتماد نهادی با ۱۴ گویه (پزشکان، معلمان، نمایندگان مجلس، قضات و). به صورت طیف لیکرت (اصلاً، خیلی کم، تا حدی، زیاد و خیلی زیاد) از صفر تا ۴ سنجیده شده و مجموعاً دامنه

نمرات آن از صفر تا ۱۰۰ می‌باشد. در پژوهش حاضر از اعتبار محتوا^۱ و برای تعیین پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. نتایج آلفای کرونباخ متغیرهای مختلف تحقیق در جدول شماره ۱ آمده است:

جدول ۱: نتایج آلفای کرونباخ برای متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق

متغیرها	ابعاد متغیرها	میزان آلفای کرونباخ	میزان آلفای کل
سرمایه اجتماعی	ارتباطات اجتماعی	۰/۸۱۶	۰/۹۳۲
	مشارکت اجتماعی	۰/۸۲۹	
	اعتماد اجتماعی	۰/۹۳۵	
احساس امنیت اجتماعی		۰/۸۲۸	

یافته ها

از جمعیت پاسخگویان ۵۷/۶ درصد دختر و ۴۲/۴ درصد پسر بوده‌اند. میانگین سنی آنها ۲۲/۶۳ و دامنه سنی از ۱۸ تا ۳۲ می‌باشد. همچنین ۷۷/۸ درصد از پاسخگویان در مقطع لیسانس و ۲۲/۲ درصد نیز در مقطع فوق لیسانس و بالاتر مشغول به تحصیل بوده‌اند. داده‌ها بر اساس درصدهای تجمعی هر متغیر، مستخرج از پرسشنامه‌ها به پنج دسته بسیار پایین، پایین، متوسط، بالا و بسیار بالا تقسیم شدند. با توجه به جدول شماره ۲، توزیع درصدی متغیر وابسته بدینگونه است که میزان احساس امنیت اجتماعی ۱۹/۸ درصد از پاسخگویان در حد بسیار پایین، ۲۹/۹ درصد از پاسخگویان در حد پائین، ۲۹/۵ درصد آنها در حد متوسط و میزان احساس امنیت اجتماعی ۱۸ درصد در حد بالا بوده و تنها ۲/۸ درصد کل پاسخگویان در حد بسیار بالایی احساس امنیت اجتماعی داشته‌اند. بر این اساس، ۷۹/۲ درصد از کل پاسخگویان در حد متوسط، پایین و بسیار پایین احساس امنیت می‌کنند و مجموعاً ۲۰/۸ درصد از پاسخگویان در حد بالا و بسیار بالا احساس امنیت می‌کنند.

جدول ۲: توزیع درصدی متغیرهای وابسته و مستقل تحقیق

متغیرها	بسیار پایین	پایین	متوسط	بالا	بسیار بالا	جمع کل
احساس امنیت اجتماعی	۱۹/۸	۲۹/۹	۲۹/۵	۱۸	۲/۸	۱۰۰
سرمایه اجتماعی	۹/۷	۳۵/۱	۴۰/۶	۱۳/۶	۱	۱۰۰
ارتباط اجتماعی	۵/۹	۳۴	۳۸/۲	۲۰/۵	۱/۴	۱۰۰
مشارکت اجتماعی	۱۹/۴	۴۱	۳۲/۳	۶/۶	۰/۷	۱۰۰
اعتماد اجتماعی	۷/۶	۲۴/۳	۳۲	۲۸/۱	۸	۱۰۰

سرمایه اجتماعی متغیر مستقل تحقیق است که بر اساس جدول شماره ۲، میزان سرمایه اجتماعی ۹/۷ درصد از پاسخگویان در حد بسیار پایین، ۳۵/۱ درصد کل آنها دارای سرمایه اجتماعی در حد پایین و ۴۰/۶ درصد در حد متوسط است و سرمایه اجتماعی ۱۳/۶ درصد کل جمعیت نمونه در حد بالا و تنها ۱ درصد از جمعیت نمونه در حد بسیار بالا قرار داشته است. با توجه به این آمار می توان گفت که بیشترین پاسخگویان در حد متوسط از سرمایه اجتماعی برخوردار بوده اند و به طور کلی می توان گفت که سرمایه اجتماعی در حد متوسط رو به پایین قرار دارد.

نتایج توصیفی ابعاد سرمایه اجتماعی نیز حاکی از آن می باشد که به طور کلی میزان ارتباط اجتماعی و اعتماد اجتماعی در حد متوسط می باشد؛ زیرا بیشترین تمرکز پاسخگویان در حد متوسط قرار دارد؛ اما در بعد مشارکت اجتماعی، بیشترین تمرکز پاسخگویان در حد پایین قرار دارد و ۹۲/۷ درصد پاسخگویان در حد متوسط، پایین و بسیار پایین دارای مشارکت اجتماعی بوده اند و تنها ۷/۳ درصد کل پاسخگویان در حد بالا و بسیار بالا مشارکت اجتماعی داشته اند.

جدول ۳: بررسی رابطه احساس امنیت اجتماعی و جنسیت

متغیر وابسته	جنسیت	تعداد	میانگین	اختلاف میانگین	مقدار t	سطح معنی داری
احساس امنیت اجتماعی	زن	۲۳۰	۵/۱۶	۰/۱۱	-۰/۳۳۱	۰/۷۴۱
	مرد	۱۷۰	۵/۲۷			

با توجه به جدول شماره ۳، مقدار t برابر با ۰/۳۳۱- می باشد ولی بدلیل اینکه سطح معنی داری ۰/۷۴۱ است نشان دهنده وجود نداشتن رابطه معنادار بین جنسیت افراد و میزان احساس امنیت اجتماعی است.

جدول ۴: بررسی رابطه احساس امنیت اجتماعی و وضعیت تأهل

متغیر وابسته	وضعیت تأهل	تعداد	میانگین	اختلاف میانگین	مقدار من یو ویتنی	سطح معنی داری
احساس امنیت اجتماعی	مجرد	۳۷۲	۱۴۴/۵۷	۸/۱۹	۲۵۱۷/۵۰۰	۰/۶۶۸
	متأهل	۲۸	۱۳۶/۳۸			

در مورد وضعیت تأهل بدلیل برابر نبودن تعداد نمونه‌ها در مقوله‌ها از معادل ناپارامتری آزمون t یعنی آزمون من ویتنی استفاده شده است. داده‌های جدول شماره ۴ حاکی از آن است که سطح معناداری ۰/۶۶۸ می باشد که این گویای آن است که بین وضعیت تأهل و میزان احساس امنیت اجتماعی افراد رابطه معناداری وجود ندارد.

جدول ۵: بررسی رابطه احساس امنیت اجتماعی و تحصیلات

متغیر وابسته	تحصیلات	تعداد	میانگین	اختلاف میانگین	مقدار من یو ویتنی	سطح معنی داری
احساس امنیت اجتماعی	لیسانس	۲۹۲	۱۲۱/۷۰	۸/۱۹	۵۱۸۴/۵۰۰	۰/۴۱۳
	فوق لیسانس و بالاتر	۱۰۸	۱۱۳/۵۱			

بر اساس جدول شماره ۵، سطح معنی داری بدست آمده از آزمون من ویتنی ۰/۴۱۳- می باشد؛ اما بدلیل سطح معنی داری ۰/۴۱۳ بین میزان احساس امنیت اجتماعی افراد بر حسب میزان تحصیلات آنها تفاوت معناداری وجود ندارد.

سن، یکی دیگر از متغیرهای زمینه‌ای در این تحقیق است. با توجه به جدول شماره ۶، سطح معناداری رابطه سن و احساس امنیت اجتماعی ۰/۶۰ می‌باشد. این بدین معناست که رابطه سن و احساس امنیت اجتماعی نیز معنادار نیست.

جدول ۶: ضریب همبستگی بین احساس امنیت اجتماعی و متغیرهای مستقل مورد مطالعه

سطح معناداری	ضریب همبستگی	متغیرهای مستقل تحقیق
۰/۶۰۰	-۰/۰۳۱	سن
۰/۰۰۰	۰/۵۶۴	سرمایه اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۳۹۷	ارتباط اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۳۱۳	مشارکت اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۳۰۷	مشارکت رسمی
۰/۰۰۰	۰/۲۲۹	مشارکت غیر رسمی
۰/۰۰۰	۰/۵۶۰	اعتماد اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۳۷۹	اعتماد بین شخصی
۰/۰۰۰	۰/۵۸۹	اعتماد نهادی
۰/۰۰۰	۰/۳۲۱	اعتماد تعمیم یافته

نتایج آزمون پیرسون در جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که مقدار ۲ پیرسون بدست آمده از رابطه میان سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی دانشجویان ۰/۵۶۴ و به لحاظ آماری در سطح ۹۹ درصد معنادار بوده و جهت رابطه مستقیم است. بدین معنی که با افزایش سرمایه اجتماعی، احساس امنیت اجتماعی افزایش می‌یابد. شدت رابطه نیز در حد متوسط است.

ارتباط اجتماعی، یکی از ابعاد سرمایه اجتماعی است. مقدار ۲ پیرسون بدست آمده از رابطه میان ارتباط اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی برابر با ۰/۳۹۷ و سطح معناداری نیز

۰/۰۰۰ می‌باشد. این بدین معناست که رابطه ارتباط اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی به لحاظ آماری و در سطح ۹۹ درصد معنی دار است. برای رابطه مستقیم و شدت رابطه متوسط است.

مشارکت اجتماعی یکی دیگر از ابعاد سرمایه اجتماعی است. مقدار ۲ پیرسون بدست آمده از رابطه میان مشارکت اجتماعی و دو بعد رسمی و غیر رسمی آن با احساس امنیت اجتماعی به ترتیب ۰/۳۱۳، ۰/۳۰۷ و ۰/۲۲۹ می‌باشد. جهت رابطه در هر سه مورد مستقیم و شدت رابطه در رابطه مشارکت اجتماعی و بعد رسمی آن با احساس امنیت اجتماعی، در حد متوسط و در رابطه بعد غیر رسمی با احساس امنیت اجتماعی در حد ضعیف است.

اعتماد اجتماعی یکی دیگر از ابعاد سرمایه اجتماعی است. مقدار ۲ پیرسون بدست آمده از رابطه میان اعتماد اجتماعی، اعتماد تعمیم یافته، اعتماد بین شخصی و اعتماد نهادی با احساس امنیت اجتماعی، به ترتیب ۰/۵۶۰، ۰/۳۲۱، ۰/۳۷۹ و ۰/۵۸۹ می‌باشد و در سطح ۹۹ درصد معنادار می‌باشند. بدین معنی که بین اعتماد اجتماعی و ابعاد آن، با احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. شدت رابطه بین اعتماد اجتماعی و ابعادش با احساس امنیت اجتماعی متوسط و جهت رابطه مستقیم می‌باشد. یعنی هرچقدر میزان اعتماد اجتماعی افراد بالاتر باشد، میزان احساس امنیت آنها نیز افزایش می‌یابد.

پس از آزمون فرضیه‌ها در تحلیل دو متغیره، تحلیل رگرسیونی برای ابعاد مختلف متغیر مستقل (سرمایه اجتماعی) به منظور تبیین تغییرات متغیر وابسته (احساس امنیت اجتماعی) انجام شد که نتایج آن در جداول ۷ و ۸ قابل مشاهده است:

جدول ۷: خلاصه شاخصهای آماری رگرسیون چند گانه برای تبیین احساس امنیت اجتماعی

سطح معناداری (sig)	مقدار آزمون مقایسه میانگینها (F)	مربع ضریب همبستگی چند گانه تعدیل یافته (Adjusted R Square)	مربع ضریب همبستگی چند گانه (R Square)	ضریب همبستگی چند گانه (R)
۰/۰۰۰	۲۹/۳۶۵	۰/۳۷۲	۰/۳۸۵	۰/۶۲۱

جدول ۸: تحلیل چند متغیره؛ بررسی تأثیر همزمان ابعاد سرمایه اجتماعی بر متغیر وابسته (احساس امنیت اجتماعی)

سطح معنی داری	مقدار T	ضریب تأثیر استاندارد Beta	ضریب تأثیر غیر استاندارد B	متغیرهای مستقل	
۰/۰۷۴	۱/۷۹۲	-	۰/۸۴۳	مقدار کل	
۰/۰۰۱	۳/۴۲۰	۰/۲۰۵	۰/۱۱۲	ارتباط اجتماعی	ابعاد سرمایه اجتماعی
۰/۱۰۹	۱/۶۱۰	۰/۰۸۹	۰/۰۵۳	مشارکت رسمی	
۰/۸۵۱	۰/۱۸۸	۰/۰۱۰	۰/۰۰۶	مشارکت غیر رسمی	
۰/۷۶۰	-۰/۳۰۶	-۰/۰۱۸	-۰/۰۲۳	اعتماد تعمیم یافته	
۰/۱۵۶	-۱/۴۲۱	-۰/۱۰۰	-۰/۰۴۹	اعتماد بین شخصی	
۰/۰۰۰	۸/۵۵۴	۰/۵۴۰	۰/۱۵۷	اعتماد نهادی	

یافته‌های جداول فوق بر اساس تحلیل رگرسیون چند متغیره نشان می‌دهند، رابطه میان مشارکت رسمی، مشارکت غیر رسمی، اعتماد تعمیم یافته، اعتماد بین شخصی با احساس

امنیت اجتماعی به لحاظ آماری معنادار نیستند؛ اما سطوح معناداری بدست آمده از بعد اعتماد نهادی (۰/۰۰۰) و ارتباط اجتماعی (۰/۰۰۱) به لحاظ آماری معنادار هستند. جهت رابطه نیز در هر دو بعد مستقیم است. از میان متغیرهای مذکور مقدار بتای بعد اعتماد نهادی ۰/۵۴۰ بوده و از سایر ابعاد بالاتر است. از این رو اعتماد نهادی، بیشترین تأثیر را بر روی احساس امنیت اجتماعی دارد. بعد از اعتماد نهادی، ارتباط اجتماعی بالاترین میزان بتا را داراست و به همین دلیل بعد از اعتماد نهادی، ارتباط اجتماعی بیشترین تأثیر را بر روی احساس امنیت اجتماعی دارد. همچنین از آنجایی که در روش اینتر کلیه متغیرها همزمان وارد معادله رگرسیون می‌شوند، بنابراین R^2 (Adjusted R Squar) بدست آمده نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل در مجموع چند درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند (کلانتری، ۱۳۸۵: ۱۸۱). مقدار R^2 بدست آمده در تحقیق کنونی، ۰/۳۷ می‌باشد که نشان می‌دهد اعتماد نهادی و ارتباط اجتماعی مجموعاً ۳۷ درصد از تغییرات متغیر وابسته احساس امنیت اجتماعی را تبیین می‌کنند.

بحث و نتیجه گیری

در مقدمه گفته شد که احساس امنیت اجتماعی در هر جامعه از اساسی‌ترین نیازهای اجتماعی است که افراد جامعه باید از آن برخوردار باشند. امنیت، احساس آرامش و اطمینان همه جانبه به حال و آینده است، به نحوی که نگرانی نسبت به هیچ اموری وجود نداشته باشد (غفاری و صفری شالی، ۱۳۸۸: ۷۸). احساس امنیت اجتماعی بدون ایجاد و تقویت سرمایه اجتماعی با تمام و کمال شکل نخواهد گرفت. سرمایه اجتماعی یکی از فاکتورهایی است که نقش بسیار مهمی در امنیت اجتماعی یک جامعه ایفاء خواهد کرد و بدون سرمایه اجتماعی پیمودن راههای توسعه و تکامل فرهنگی - اقتصادی و امنیتی همواره دشوار است (کریمی، ۱۳۸۷: ۱۵۵). این مسئله در مورد دانشجویان که نیازمند هنجارهای گروهی و اعتماد اجتماعی هستند، حساس تر است. در حالی که در دهه‌های اخیر میزان رفتارهای انحرافی و آسیب‌های گروهی در بین دانشجویان بیشتر شده است. تحقیقات نشان

داده‌اند که ایجاد اعتماد در ابعاد مختلف آن و آموزش لازم در زمینه تعاملات اجتماعی و مشارکت افراد در حق انتخاب، در دانشگاه‌ها می‌تواند نقش اساسی در ارتقای امنیت اجتماعی دانشجویان به همراه داشته باشد (گودرزوند چگینی و حقی، ۱۳۸۸: ۷۷).

در این تحقیق که به بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس امنیت اجتماعی دانشجویان پرداخته شد، یافته‌های توصیفی حاکی از آن بودند که ۷۹/۲ درصد از کل پاسخگویان در حد متوسط، پایین و بسیار پایین احساس امنیت می‌کنند و مجموعاً ۲۰/۸ درصد از پاسخگویان در حد بالا و بسیار بالا احساس امنیت می‌کنند. این نشان دهنده آن است که قریب به ۸۰ درصد دانشجویان، به طور متوسط و پایینی احساس امنیت می‌کنند؛ البته در اینجا یادآوری این نکته لازم است که تحقیقات نشان می‌دهد که در ایران احساس امنیت در سطح پایین‌تری از خود امنیت قرار دارد. به این معنا که شاخص‌های عینی امنیت در ایران که شامل میزان جرم و جنایت و ... است نسبت به بسیاری از کشورها اگرچه پایین‌تر است؛ اما مردم جامعه ایران احساس امنیت کمتری نسبت به مردم آن جوامع دارند. این به آن دلیل است که گاهی اوقات ساختارهای اجتماعی و انتظامی جامعه امنیت بالایی را نشان می‌دهند؛ اما برداشت افراد از فضای اجتماعی یا اطلاعات آنان در مورد دیگران، آنان را در محمضه روانی احساس ناامنی قرار می‌دهد (بیات، ۱۳۸۷: ۱۱۶). همچنین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان نیز در حد متوسط رو به پایینی قرار دارد. سرمایه اجتماعی دارای سه رکن اساسی و بسیار مهمی است که در این تحقیق به عنوان متغیر مستقل، مورد بررسی قرار گرفتند و عبارت‌اند از: اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، ارتباط اجتماعی.

یافته‌های تحلیل دو متغیره نشان دادند که احساس امنیت اجتماعی دانشجویان با هیچ یک از متغیرهای زمینه‌ای جنسیت، وضعیت تأهل، تحصیلات و سن رابطه معناداری ندارد. در همین راستا، گروسی و همکاران (۱۳۸۶) در تحقیق خود نشان دادند که احساس امنیت اجتماعی با وضعیت تأهل ارتباط معناداری ندارد. مظلوم خراسانی و اسمعیلی (۱۳۸۹) نیز در پژوهش خود دریافتند که بین سن و احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود ندارد

ولی بین میزان تحصیلات و احساس امنیت اجتماعی رابطه معنی دار وجود دارد؛ اما از دیگر نتایج این پژوهش می‌توان گفت که احساس امنیت اجتماعی با سرمایه اجتماعی و هر سه بعدش به همراه خرده مقیاس‌های ابعاد آن رابطه مستقیم و معناداری دارد. شدت رابطه در تمامی موارد به جز مشارکت غیررسمی با احساس امنیت اجتماعی در حد متوسط است. نتایج رگرسیون چند متغیره نشان دادند که اعتماد نهادی، بیشترین تأثیر را بر روی احساس امنیت اجتماعی دارد. بعد از اعتماد نهادی، ارتباط اجتماعی بیشترین تأثیر را بر روی احساس امنیت اجتماعی دارد. اعتماد نهادی و ارتباط اجتماعی مجموعاً ۳۷ درصد از تغییرات متغیر وابسته احساس امنیت اجتماعی را تبیین می‌کنند. بر این اساس می‌توان گفت که اعتماد اجتماعی و به ویژه اعتماد نهادی مهم‌ترین تأثیر را بر میزان احساس امنیت اجتماعی دانشجویان داشته است. این نتیجه با نتایج تحقیق گروسی و همکاران (۱۳۸۶)، گودرزوند چگینی و حقی (۱۳۸۸)، نادری و همکاران (۱۳۸۸) و عنایت و همکاران (۱۳۹۱) همخوانی دارد.

با توجه به این نتیجه، می‌توان گفت که اعتماد در روند احساس آرامش جسمانی و روانی و در نهایت امنیت اجتماعی مهم است (گروسی، ۱۳۸۶). کاکس (۱۹۹۹) با تأکید بر عامل اعتماد به عنوان شاخص (ملی) سرمایه اجتماعی در هر جامعه‌ای، این نکته را خاطر نشان می‌سازد که در صورت وجود اعتماد در میان افراد، ارتباط اعضای خانواده، دوستان و همسایگان، همکاران، بیماران، مراقبان بهداشت، هم گروه‌ها و اجتماعات، مؤثرتر می‌شود. در صورتی که فقدان اعتماد، با پیروی نکردن از قوانین، رفتار ضد اجتماعی، خودکشی، خشونت و سایر مشکلات اجتماعی همراه خواهد بود. از این رو گسترش شعاع اعتماد و همکاری اعضای جامعه، غنای سرمایه اجتماعی و به تبع آن کاهش اختلالات و نابسامانی‌های روانی و اجتماعی را در پی خواهد داشت (بهزاد، ۱۳۸۴: ۵۰). یکی از نتایج کار هلیول (۲۰۰۴) نیز نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی بیشتر در سطوح بالاتر اعتماد، با

میزان پایین تر خودکشی در سطح ملی و با سطوح بالاتر خوشبختی درونی همبستگی دارد (هلیول، ۲۰۰۴).

از سویی، بی تردید یکی از مهم ترین و مؤثرترین عوامل برقراری وفاق، اقتدار و ارتقاء ضریب امنیت، مشارکت مردمی در صحنه های گوناگون ملی است (شعبانی، ۱۳۸۰: ۴؛ به نقل از تقی لو، ۱۳۸۵). از آنجا که در این تحقیق میزان مشارکت اجتماعی دانشجویان به عنوان یکی از ابعاد سرمایه اجتماعی، در حد پایینی قرار داشت، نتوانست تبیین گر میزان احساس امنیت اجتماعی آنها باشد؛ اما در عین حال ارتباط اجتماعی در این تحقیق، یکی از تبیین کننده های میزان احساس امنیت اجتماعی بود. شاید به آن دلیل که ارتباط اجتماعی دانشجویان با خانواده، دوستان، همسایگان و غیره بیشتر از مشارکت آنها در گروه های رسمی و غیر رسمی است و معمولاً همراه با اعتماد است و به همین دلیل، ارتباط اجتماعی بیش از مشارکت اجتماعی بر احساس امنیت اجتماعی تأثیر دارد.

به طور کلی، راهبردها و راهکارهای ارائه شده برای حفظ و تقویت سرمایه اجتماعی دانشجویان، به عنوان مبنایی برای زمینه سازی مشارکت مثبت و فعال آنها در زندگی اجتماعی در حوزه های مختلف، به صورت مانعی در برابر بروز انحرافات، آسیب ها و ناهنجاری ها معنا پیدا می کند. این زمینه سازی مشارکت مثبت و فعال به مثابه مانعی در برابر ناهنجاری های مختلف اجتماعی، از یک سو تبعات فردی و از سوی دیگر تبعات جمعی و عمومی دارد که خود را در حوزه های مختلف زندگی اجتماعی نشان می دهد. احیاء اصل اعتماد در روابط فی مابین دانشجویان و میان دانشجویان و نهادهای مختلف خود از یک سو موجب حمایت معنایی از آنها و از سوی دیگر موجب قاعده مندی و انتظام اجتماعی می شود که در مجموع، پیش شرط های لازم برای احساس امنیت اجتماعی به شمار می روند.

منابع

- آقایی، علی اکبر؛ تیمورتاش، حسن (۱۳۸۹). بررسی رابطه و فرایند آسیب اجتماعی و امنیت اجتماعی. دانشنامه: ۳-۲۲.
- اجتهادی، مصطفی (۱۳۸۶). سرمایه اجتماعی. پژوهشنامه علوم انسانی، شماره ۵۳: ۱-۱۲.
- بهزاد، داود (۱۳۸۱). سرمایه اجتماعی بستری برای ارتقای سلامت روان، فصلنامه علمی- پژوهشی رفاه اجتماعی. سال دوم، شماره ۶: ۴۳-۵۳.
- بیات، بهرام (۱۳۸۷). تبیین جامعه شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی (با تأکید بر نقش پرداخت رسانه‌ای و سرمایه اجتماعی). نامه علوم اجتماعی، شماره ۳۵: ۱۱۵-۱۳۲. بازیابی از:
<http://www.sid.ir/Fa/ViewPaper.asp?ID=97831&varStr=6>
- پور موسوی، فتح اله (۱۳۸۱). جامعه مدنی و سرمایه اجتماعی. مجله راهبرد، شماره ۲۶.
- تقی لو، فرامرز (۱۳۸۵). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با امنیت اجتماعی. فصلنامه مطالعات راهبردی، سال نهم، شماره دوم، شماره مسلسل ۳۲: ۲۳۹-۲۵۷. بازیابی از:
<http://www.magiran.com/magtoc.asp?mgID=1365&Number=32&Appendix=0>
- خوش فر، غلامرضا (۱۳۸۲). بررسی مشارکت مردم در ایجاد، حفظ و گسترش امنیت اجتماعی. مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، معاونت اجتماعی ناجا.
- چلبی، مسعود؛ محمد مبارکی (۱۳۸۴). تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم در سطح خرد و کلان. مجله جامعه شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۲. بازیابی از:
<http://www.isa.org.ir/magazine-article/2730>

- چلبی، مسعود و موسوی، سیدمحسن (۱۳۸۷). بررسی جامعه شناختی عوامل مؤثر بر شادمانی در سطوح خرد و کلان. مجله جامعه شناسی ایران، دوره نهم، شماره ۱ و ۲. بازیابی از:

<http://www.isa.org.ir/publication-no/2610>

- ردادی، محسن (۱۳۸۷). سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی. راهبرد پلیس، شماره ۱۶: ۱۸۶-۱۹۶.

- ریتزر، جرج (۱۳۷۴). نظریه جامعه شناسی در دوران معاصر (محسن ثلاثی، مترجم). تهران: انتشارات علمی.

- سعادت، رحمان (۱۳۸۵). تخمین سطح و توزیع سرمایه اجتماعی استان‌ها. فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳: ۱۹۵-۱۷۳. بازیابی از:

<http://www.magiran.com/magtoc.asp?mgID=3200&Number=23&Appendix=0>

- سفیری، خدیجه (۱۳۸۷). نقش نهادهای غیردولتی محله‌ای در تأمین امنیت اجتماعی (با تکیه بر شهر تهران). مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره دوم، شماره ۲: ۱۴۳-۱۶۴. بازیابی از:

<http://www.magiran.com/magtoc.asp?mgID=5532&Number=4&Appendix=0>

- صفری شالی، رضا (۱۳۸۶). تأثیر مشارکت مردمی در تقویت امنیت اجتماعی. مجموعه مقالات همایش نظم و دانش، معاونت اجتماعی ناجا: ۲۹-۳۴.

- عبدالهی، محمد؛ موسوی، میر طاهر (۱۳۸۶). سرمایه اجتماعی در ایران؛ وضعیت موجود، دورنمای آینده و امکان شناسی گذار. فصلنامه علمی- پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۵: ۲۳۳-۱۹۵. بازیابی از:

<http://www.magiran.com/magtoc.asp?mgID=3200&Number=25&Appendix=0>

- عنایت، حلیمه؛ موحد، مجید؛ حیدری، اله رحم (۱۳۹۱). مطالعه رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در میان جوانان ۱۵-۲۹ سال ساکن شهرهای شیراز و یاسوج، جامعه شناسی کاربردی. سال بیست و سوم، شماره پیاپی ۴۵، شماره اول: ۸۱-۱۰۴. بازیابی از:

http://uijs.ui.ac.ir/jas/browse.php?mag_id=13&slc_lang=fa&sid=1

- غفاری، غلامرضا و صفری شالی، رضا (۱۳۸۸). بررسی نقش و جایگاه امنیت در نظم اجتماعی (مطالعه موردی در شهرهای تهران و قزوین). فصلنامه جامعه شناسی، شماره ۱۴: ۷۷-۹۶.

- کریمی، محمد (۱۳۸۷). سرمایه اجتماعی و نقش کلیدی آن در ثبات امنیت اجتماعی. فصلنامه زیربار، شماره ۶۵ و ۶۶: ۱۴۷-۱۵۶.

- کلانتری، خلیل (۱۳۸۵). پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی-اقتصادی با استفاده از نرم افزار SPSS. چاپ دوم، تهران: انتشارات مهندسان مشاور طرح و منظر.

- کلاهچیان، محمود (۱۳۸۲). راهکارهای تحقق امنیت اجتماعی. مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، شماره ۱، جلد اول، تهران: معاونت اجتماعی و ارشاد نیروی انتظامی.

- کیانی، اکبر؛ میرزاپور، سلیمان (۱۳۸۸). بررسی افتراق فضایی-مکانی شهر و روستا در ابعاد سرمایه اجتماعی «مطالعه موردی شهرستان خرم آباد». مجله علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی، سال نهم، شماره ۲۸: ۱۴۷-۱۲۵. بازیابی از:

<http://www.magiran.com/magtoc.asp?mgID=2488&Number=28&Appendix=0>

- گروسی، سعیده؛ میرزایی، جلال؛ شاهرخی، احسان (۱۳۸۶). بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت (مطالعه موردی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت). فصلنامه دانش انتظامی، سال نهم، شماره دوم، ۲۶-۳۹. بازیابی از:

<http://www.magiran.com/magtoc.asp?mgID=3430&Number=34&Appendix=0>

- گلزاری، محمود (۱۳۸۵). تبیین روانشناختی امنیت (امنیت از دیدگاه روانشناختی). مجموعه مقالات همایش بررسی نقش روان شناسی، مشاوره و مددکاری اجتماعی در تأمین و توسعه امنیت روانی ° اجتماعی، شماره اول: ۸۵-۱۱۰.

- گودرزوند چگینی، مهرداد و حقی، معصومه (۱۳۸۸). نقش دانشگاه در سرمایه اجتماعی رویکردی به سوی امنیت اجتماعی (مطالعه موردی: دانشگاه‌های استان گیلان). فصلنامه مدیریت در دانشگاه اسلامی، سال سیزدهم، شماره ۴: ۷۹-۵۷.

- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۷). پیامدهای مدرنیته (محسن ثلاثی، مترجم). تهران: نشر مرکز.
- مظلوم خراسانی، محمد و اسمعیلی، عطاء (۱۳۸۹). بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی زنان شهر مشهد در سال ۱۳۸۵-۸۶ و عوامل مؤثر بر آن. مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد: ۲۱۹-۲۵۱. بازیابی از:

<http://www.magiran.com/magtoc.asp?mgID=4880&Number=702&Appendix=0>

- منظمی تبار، جواد (۱۳۸۵). نقش مشارکت مردمی در تقویت امنیت اجتماعی. فصلنامه دانش انتظامی، سال هشتم، شماره اول: ۷-۳۳.

- نادری، حمدالله؛ جاهد، محمدعلی؛ شیرزاده، مهین دخت (۱۳۸۸). بررسی رابطه احساس امنیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی شهر اردبیل). فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی: ۸۷-۵۹.

- نبوی، سید عبدالحسین؛ حسین زاده، علی حسین؛ حسینی، سیده هاجر (۱۳۸۹). *بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی*. جامعه شناسی کاربردی، سال بیست و یکم، شماره پیاپی ۴۰، شماره چهارم: ۷۳-۹۶. بازیابی از: http://uijs.ui.ac.ir/jas/browse.php?mag_id=8&slc_lang=fa&sid=1
- نظری، احسان (۱۳۸۹). *راه‌های مشارکت مردم در افزایش امنیت اجتماعی*. ماهنامه دادرسی، شماره ۷۹، سال چهاردهم: ۳۸-۴۴.
- نوروزی، فیض الله و فولادی سپهر، سارا (۱۳۸۸). *بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۱۵-۲۹ ساله شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن*. فصلنامه راهبرد، سال هجدهم، شماره ۵۳: ۱۲۹-۱۵۹. بازیابی از: <http://www.magiran.com/magtoc.asp?mgID=1772&Number=53&Appendix=0>
- هاشمیان فر، جمشید (۱۳۸۶). *بررسی عوامل مؤثر بر نابرابری‌های اجتماعی با تأکید بر سرمایه اجتماعی (رساله دکتری)*. دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، اصفهان.
- Bourdieu, P. (1986). **The forms of capital**. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241° 258). New York: Greenwood.
- Coleman, J. M. (1988). Social capital in the creation of human capital, **American Journal of Sociology**, 94: 95° 120.
- Helliwell, J.F. (2004). Well-being and social capital: does suicide pose a puzzle?, **NBER Working Paper**, No. 10896, NBER, Cambridge, MA.
- Putnam, R. (1995). Tuning in and tuning out: the strange disappearance of social capital in America, **PS: Political Science and Politics**, Vol. 28:664-83.